

Zadəganlıq terminləri: yanlışlar və doğrular

Sahilə Bağır qızı Mustafayeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent,
Azərbaycan Dillər Universiteti
E-mail: sahilamustafa@yahoo.com

Rəyçilər: filol.ü.e.d., prof. L.M. Cəfərova,
filol.ü.f.d., prof. A.R. Hüseynov

Açar sözlər: Böyük Britaniya, zadəgan, məfhum, qrammatika, üslub
Ключевые слова: Великобритания, аристократ, зачатие, грамматика, стиль
Key words: Great Britain, noble, concept, grammar, style

İngiltərə tarixi german tayfalarının, yəni anqlar, sakslar, yutlar, frizlərin işğalları və bir sıra erkən feodal dövlətlərinin yaradılması ilə başlanır. 1066-cı ildə Normandiya hersoqu U.Fateh İngiltərəni işğal edir. Beləliklə, İngiltərədə mərkəzləşmiş dövlət yaradılmasının başlanğıcı qoyulur. U.Fateh LaManşı keçir və Qastinqs vuruşması başlanır. Vilhelm hiyləyə əl atır. O, qoşununu geri çəkir. Vilhelmin atlı qoşunu hücumla keçib anqlo-saks qoşunlarına qalib gəlir, döyüşdə anqlo-saks kralı öldürülür. London tutulur, Vilhelm Fateh adı ilə İngiltərənin kralı olur. Yerli feodalların torpağını öz vassallarına paylayır və İngiltərə torpağının yeddində birini özünə götürür. Nəticədə İngiltərədə kral hakimiyyəti gücləndi və mərkəzləşmiş dövlətin əsası qoyuldu (1, s. 98).

Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığı, Birləşmiş Krallıq (qısa şəkildə *Böyük Britaniya* və ya *Britaniya* kimi işlədilir) Şimal-qərbi Avropa dövləti hesab edilir. Dövlətin tərkibinə Böyük Britaniya adası, İrlandiya adasının şimal-şərq hissəsi və çoxsaylı kiçik adalar daxildir. Materik Avropaya Fransa vasitəsi ilə La Manş kanalı ilə birləşir (2, s.16).

Böyük Britaniya tərkibində dörd dövlət, yəni İngiltərə, Şotlandiya, Uels və Şimali İrlandiya olmaqla konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlətin hazırkı monarxi II Elizabetdir. Kraliça dünyanın daha 17 müstəqil dövlətinin başçısı sayılır. Bunlar bir vaxtlar yer səthinin 1/4-ni zəbt etmiş Britaniya İmperiyasından qalma ərazilər hesab edilir (3, s. 67).

Kraliça II Elizabet (və ya Elizabet Aleksandra Mariya Vindzor) 1926-cı il aprelin 21-də Londonda dünyaya gəlmişdir. O, Vindzorlar sülaləsinin nümayəndəsi hesab edilir. Taxt-taca 6 fevral 1952-ci ildə sahib olub, 2 iyun 1953-cü ildə isə rəsmi tacqoyma mərasimi keçirilib.

Elizabet 13 yaşında Dortmund hərbi-dəniz məktəbinin kadeti şahzadə Andrey Qreçeskinin oğlu Filip Mauntbettenlə tanış olur. 1947-ci ildə onunla ailə həyatı qurur. Bu evliliyin nəticəsində Filip Edinburq hersoqu titulu alır. Onların dörd övladı vardır: şahzadə Çarlz, şahzadə Anna, şahzadə Endrü və şahzadə Eduard.

Hazırda şahzadə Çarlzın böyük oğlu şahzadə Uilyam taxtın ən münasib və ağıllı varisi hesab edilir. O, Send-Endryuda aldığı təhsil zamanı mükəmməl nəticələr nümayiş etdirmişdir.

Kral ailəsinin üzvləri kiçik yaşlarından başlayaraq yaxşı təhsil almaları ilə tanınırlar. Onlar ölkənin və ya dünyanın ən yaxşı universitetlərində təhsil alırlar. Lakin bu, o demək deyildir ki, onlar danışıqlarında və ya yazılarında səhv etməzlər. Son dövrlərdə müşahidələr göstərir ki, Britaniya kral ailəsinin üzvləri sosial mediada, yaxud çıxışları zamanı və ya digər halda müəyyən qrammatik səhvlər edirlər. Bu da diqqəti cəlb edir.

Kraliçanın nəvəsi şahzadə Yucəni şahzadə Endrünün qızlarından biridir. O, Britaniya taxt-

tacına sahiblik sırasında 10-cu yerdədir. Yaxşı ali təhsil alan şahzadə Yucəni sosial mediada olan yazılarında qrammatik səhvləri ilə həmişə onu izləyənlərin tənqidinə hədəf olur. Məsələn, o, Britaniyada keçirilən “National Siblings Day” adlı bayramı təbrik etmək üçün öz sosial media (instagram) hesabında belə yazı paylaşır (6): “Happy National Siblings Day ... and to my big sister, you are the best especially when helping me and my dress into the getaway car”.

Bu yazıda diqqətimizi *you are the best* birləşməsi cəlb edir. *You are* belə yazılmalı idi *you are*. Bu səhv şahzadənin ardıcılıqlarının da diqqətindən yayınmadı. Onlar taxt-taca sahiblik sırasında onuncu yerdə olan şahzadənin belə səhv etməsini düzgün hesab etmədilər və onu şərhlərində olduqca çox tənqid etdilər. Həmin şərhərdən bəzilərini nəzərdən keçirək:

Birinci şərh: 'Imagine being in line to the throne and not knowing it's you're'. (Təsəvvür edin ki, taxt-taca sahib olma sırasında olasan və /you're/, yaxud /your are/ arasında olan fərqi bilməyəsən).

İkinci şərh: 'Eugenie's grammar and spelling are usually bad. So much for higher education!' (Yucəninin qrammatikası və yazı üslubu olduqca bərbaddır. Baxmayaraq ki, o, başqalarından daha yüksək ali təhsil alıb).

Üçüncü şərh: 'You're not your. Ugh' (Ey vah, ey vah! /your are/ deyil! /you're/ -dır).

Dördüncü şərh: 'Seriously English language mistakes from English royalty? They can't be making such tiny errors. Reflects badly on them. Nobody can for that matter.' (İngiltərə kralliyət ailəsindən ciddi ingilis dili səhvləri. Ola bilməz ki, onlar belə incə səhvlər etsinlər. Lakin biz bu səhvləri onların yazılarında və ya danışdıqlarında müşahidə edirik. Heç kim bu məsələdə belə səhvlər edə bilməz).

Beşinci şərh: “It's a primary school level mistake which adults with a degree shouldn't really be making, we don't need to try and argue that grammar is somehow irrelevant today. It's not”. (Bu orta məktəb şagirdlərinin etdiyi səhvlərdir. Yetkin ali məktəb tələbələri belə səhvlər etməzlər. Bu gün qrammatikanın bir növ əhəmiyyətsiz olduğunu sınamaq və bu barədə mübahisə etməyə ehtiyac yoxdur. Bu belə deyildir).

Altıncı şərh: 'Imagine being in line to the throne and not knowing it's you're': Followers quickly took to the social media network to point out that the correct grammar would have been 'you're the best'.

Yeddinci şərh: 'Writing is still how we communicate. Therefore meaning is important. But it doesn't detract from the positive sentiments of the post. What a lovely gesture of her to make'. (Yazı bizim ünsiyyətimizi əks etdirir. Odur ki, yazıda ifadə olunan məna vacibdir. Onun belə səhv etməsi necə utanc vericidir).

Bu cür şərhələrin sayını artırma bilərik.

Yaxın zamanlarda kral ailəsinə daxil olanlardan biri şahzadə Harrinin həyat yoldaşı M.Markldır. Məşhurluqları səbəbindən onların da çox sayda ardıcılıqları vardır. Xüsusilə instaqramda ardıcılıqlarının sayı artıq 5 milyonu keçib. Qeyd edək ki, şahzadə Harri və həyat yoldaşı da sosial mediada olan yazılarında qrammatik və yazı səhvləri ilə diqqəti cəlb edirlər. “International Business Times” qəzetinin redaktorlarından biri yazır: “Sasseksin Düşü və Düşesinin instaqram hesablarında paylaşdıqları postlardakı qrammatik səhvlər məni dəli edir” (7).

K.Menza kral ailə üzvləri barədə yazır: “Şahzadə Harrinin və M.Marklın yazılarındakı qrammatik səhvlər mənim onları “ərköyün sevimli insanların şiltaqlıqları” adlandırmama səbəb olur (7). Mən artıq onların /every day/ və /everyday/ arasındakı fərqləri bilməmələrinə dözmə bilmirəm. Onlar bunu, demək olar ki, hər yazılarında təkrar edirlər. Düşünürəm ki, onlar

bu iki ifadə arasında olan semantik fərqlərdən xəbərdar deyillər” (7). K.Menza şahzadə Harri və M.Marklın “Earth Day”lə bağlı instaqram hesablarında paylaşdıqları postdan nümunə verir: “...Every one of us can make a difference, not just today but every day”.

K.Menza bu cümlədə yazılan /every day/ birləşməsinin düzgün olmadığını iddia edir. O belə müqayisə verir: ‘Every day’ zamanla əlaqəli bir şeyi ifadə etmək üçün işlədilir (it is an instance of something when you are referring to time).

‘Everyday’ isə bir isimdən əvvəl işləyəcək sifətdir (it is an adjective that can run right before a noun). Məsələn: /everyday sneakers/ “gündəlik idman ayaqqabıları”.

K.Menzan bununla bağlı olaraq yazır: “Bu məni dəli edir. Şahzadə Harri və Marklın yazılarda belə qrammatik şəhvlər çoxdur və mən bundan dilxor oluram” (7).

Yaxınlarda amerikalıların vətəndaş hüquqları barədə danışan M.Markl danışığında etdiyi qrammatik səhv ilə yenə də tənqid atəşinə tutuldu. Onun çıxışı belə idi: “Each time a women stands up for herself without knowing it possibly, without claiming it, she stands up for all women” (8).

Onların şəxsi instaqram hesablarında olan bu paylaşım 273, 000 bəyənmə topladı və bununla bağlı da 3500 şərh yazıldı. Şərhlərin çoxu /a woman/ deyil, /a women/ yazılmasını tənqid etmişdilər. Onlardan biri belə yazır: “Bu bəzilərinə adi səhv kimi gələ bilər. Lakin onların çıxışı diqqət mərkəzində olduğu üçün lazımdır ki, onlar öz yazılarında, yaxud çıxışlarında daha diqqətli olsunlar” (8).

Ardıcılardan bəziləri şahzadə Harrini və Marklı dəstəkləyirlər. Məsələn, onlardan biri yazır: “Əgər siz şeirlərdə, yaxud bədii əsərlərdə rast gəlinən qrammatik səhvləri axtarmağa başlasanız, o halda əsərin əsas məzmununu itəcəkdir”. Bir başqası isə belə münasibət bildirir: “Onların yazılarını bəyənmirsinizsə, orada səhv axtarırsınızsa, onda instaqram hesabını bağlayın və daha onların yazılarını oxumayın”.

Digər bir qadın şərhçi isə daha radikal münasibət bildirir: “Bir özünüzə baxın. Hər şeyə görə narahat olursunuz, sözsöhbət yaradırsınız. Elə buna görə də qadınlar inkişaf edə bilmirlər. Siz bir-birinizin saçını yolmaqda, bir-birinizi aşağı çəkməkdə çox maraqlısınız”.

Digər şərh: “Xahiş edirəm, artıq onları sərbəst buraxın. İmkan verin onlar rahat nəfəs alsın. Heç olmasa bir gün belə rahat olmalarına imkan verin!”

Bu yaxınlarda Disneyləndin çəkdiyi “Elephant” “Fil” (Aprel ayının 3-dən yayımlanır) adlı bir sənədli fil çəkildi. Filmi çəkənlər onu M.Marklın səsləndirməsini istədilər. Yapımcıların niyə M.Marklın seçməsi məlum deyil. Bizim məqsədimiz M.Marklın səsləndirməsini təhlil etməkdir. Doğrudur, o, əvvəllər aktrisalıq etmişdir və səsləndirmə təcrübəsi vardır. Həmin səsləndirmə mətnindən bir hissəni sizə yazılı formada təqdim edirik: “Of all the members of the animal kingdom we think of as akin to humans — chimps, dolphins, whales, perhaps (if we’re being honest about it) our dogs — elephants may be the most movingly and preternaturally aware. Because you can see how intelligent they are. You see it in a chimp’s face, too, of course, but elephants have that special pensive, lost-in-the-ages quality. These lumberingly noble, sad-eyed creatures, whose defining features — the massive ears and extended trunks — appear to have been sculpted out of modeling clay by a God who couldn’t decide whether he was making a clown or a sage, can live to 60 or 70 and are part of reverent extended families (they bond by delicately entwining their trunks). The reason we say that they “never forget” is that they carry the ancient weight of their experience in every movement and action, in every furrowed crease of their thick gray hides, as if their bodies wore the wrinkled folds of everything they’d been through. They have a different vibe, a different rhythm from any other animal. You might call it meditative” (9).

M.Marklin bu səsləndirmə mətni də Böyük Britaniyada və dünyanın bir çox yerində böyük səs-küyə səbəb oldu. Tənqidçi L.Riçard bununla bağlı olaraq yazır: “İlk dəfə mən Marklin səsləndirməsini eşidəndə, sanki şok yaşadım. Onun səsi çox əmin, aydın və cəlbedici idi. Demək olar ki, heç bir tələffüz səhvi yox idi və bunda Harrinin əməyi görünürdü. Çünki mən Marklin əvvəlki çıxışlarında olan tələffüz səhvlərinin və aksentinin dəfələrlə şahidi olmuşdum. Lakin bu səsləndirmədə onun heç bir tələffüz səhvi yox idi. Hər bir işdə olduğu kimi, bu işdə də Harrinin köməyi görünürdü” (10).

Hazırda kral ailəsinin üzvləri ilə bağlı xeyli sayda yeni konseptlər yaranmaqdadır. Onlardan biri də son zamanlarda olduqca çox işlədilən *meg* və *exit* ifadələrinin birləşməsindən yaranan Megxit konseptidir. *Meg* = *Megan* (şahzadə Harrinin həyat yoldaşı) *xit* = *exit*, yəni çıxış mənasını ifadə edir. *Megxit* = *Meqanın* gedişi (kral ailəsindən gedişi, yaxud uzaqlaşdırılması nəzərdə tutulur – S.Mustafayeva).

Megxitin başlanğıcı dövründə aparılan rəy sorğularına görə, Britaniya cəmiyyəti şahzadə Harri və M.Marklin Kral ailəsi üzvləri vəzifəsindən kənarlaşmaqla zamanlarının böyük hissəni Şimali Amerikada keçirəcəkləri ilə bağlı məlum bəyanatına nəzərən özünün kifayət qədər mənfi münasibətini ortaya qoymuşdur. Belə ki, Megxitin baş qəhrəmanlarının doğru addım atıb öz strategiyalarının həyata keçirilməsi üçün düzgün davranış ortaya qoymaqları ilə bağlı sual respondentləri iki yerə bölmüşdür: 35% əhali onların hərəkətini mənfi qiymətləndirdikləri, halda, 37% əhali “ayrılma” prosesində şahzadə Harry və həyat yoldaşının hörmətçil rəftar ortaya qoya bildiyini qeyd etmişdir. Bununla belə, onların ölkədən və kral ailəsinin “böyük üzvləri” vəzifəsindən “gedişindən” 61% əhali məmnunluq duyduğunu dilə gətirmişdir. Britaniya cəmiyyəti Megxit qəhrəmanlarına “incikliyi” digər sualın cavabında da dilə gətirərək, 49% səsle şahzadə Harry və həyat yoldaşı üçün darıxmayacaqlarını da vurğulamışlar (10).

Göründüyü kimi kral ailəsinin üzvlərinin yazı və danışiq üzlübləri kifayət qədər düzgün olan və ya olmayan konseptlərlə zəngindir. Bundan əlavə, “zadəganlıq” konseptinin ciddi linqvokulturoloji şərtlənməyə malik olduğunu da müşahidə etmək mümkündür. Kral ailə üzvlərinin və ümumilikdə, monarxiya institutunun üzvlərinin yazı, danışiq və oxu üslubunda müşahidə edilən istənilən konsept (doğru və ya yanlış) Britaniya cəmiyyətində təsirsiz ötüşmür və son nəticədə ingilis dilinin Britaniya variantının (və zamanla digər variantlarının) konseptsfərasının əsaslı şəkildə zənginləşməsinə səbəb ola bilər.

Məqalənin aktuallığı. Böyük Britaniya zadəganlarının istifadə etdiyi terminlərin hansının daha aktual olması, hansının isə istifadədən çıxmasının şərtləri.

Məqalənin elmi yeniliyi. Böyük Britaniya zadəganlıq terminlərinin yanlış və doğru cəhətlərinin müəyyənlişməsi, araşdırılması.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti. Məqalədə fərqləndirilən vasitələrdən müəllim və tələbələr, eləcə də tədqiqatçılar yararlana bilərlər.

Ədəbiyyat

1. Crystal, D. English as a global language. / D.Crystal. – Cambridge: Cambridge University Press, – 1997. – 228 p.
2. Crystal, D. A little book of language. England: Yale University Press, 2011, 272 p.
3. Brake N. The Cambridge History of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press, 1992, 686 p.
4. Albert C. B. and Thomas C. A History of the English Language. London: Pearson

Education, 1978, 438 p.

5. Potter S. Our Language. Great Britain: Penguin Books Ltd, 1963, 208 p. \

İnternet saytları:

1. www.dailymail.co.uk > femail
2. www.ibtimes.com > megha-...
3. www.her.ie > celeb > royal-ex...
4. www.vanityfair.com > 2020/04
5. www.variety.com > film > reviews

С.Б. Мустафаева

Аристократические термины: ошибки и истины

Резюме

В статье рассматриваются аристократы Великобритании: ошибки и истины. Это дает краткую информацию об истории Великобритании. Известно, что Великобритания является конституционной монархией с четырьмя государствами: Англией, Шотландией, Уэльсом и Северной Ирландией. Нынешний монарх государства - Елизавета II. В статье обращается внимание на членов королевской семьи, которые известны своим хорошим образованием с раннего возраста. Они учатся в лучших университетах страны или мира. Однако это не означает, что они не делают ошибок в своей речи или письме. Недавние наблюдения показывают, что члены британской королевской семьи совершают определенные грамматические ошибки в социальных сетях, либо во время выступлений, либо иным образом. В статье освещаются понятия, которые используются членами нынешней королевской семьи.

S.B. Mustafayeva

The terms of nobility: the errors and the truths

Summary

The article deals with the nobles of Great Britain: the errors and the truths. It gives some brief information about the history of Great Britain. The United Kingdom is known to be a constitutional monarchy with four states: England, Scotland, Wales and Northern Ireland. The current monarch of the state is Elizabeth II. The article draws attention to the members of the royal family who are known for their good education from an early age. They study at the best universities in the country or in the world. However, this does not mean that they do not make mistakes in their speech or writing. Recent observations show that members of the British royal family make certain grammatical errors on social media, either during speeches or otherwise. The article highlights the concepts that are used by the members of the current royal family.

Redaksiyaya daxil olub: 18.09.2020